

รูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม
จริยธรรมของสภานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์
Volunteer development model for enhancing moral values
and ethical characteristics of the student council of
Omnoisophonchanoopathum School

สุภักดิ์ ตรังรัตนจิต*

Suphak Trangrattanachit

โรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์, ประเทศไทย

Omnoisophonchanoopathum School, thailand

E-mail : phak.trang@gmail.com

Received: October 08, 2021

Revised: April 04, 2022

Accepted: April 05, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสภานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อย-โสภณชนูปถัมภ์ และ (๒) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสภานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๘ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่า ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสภานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ มี ๑๒ องค์ประกอบ และ ๖๙ ตัวแปร และการพัฒนารูปแบบในการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสภานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ ประกอบไปด้วย ๔ องค์ประกอบ คือ (๑) ด้านการเรียนรู้บูรณาการสู่จิตอาสา (๒) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา (๓) ด้านส่งเสริมการมีจิตอาสาต่อสังคม และ (๔) ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสู่จิตอาสา และเป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ : จิตอาสา; เสริมสร้างค่านิยม; คุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรม

* ดร.สุภักดิ์ ตรังรัตนจิต Dr.Suphak Trangrattanachit

Abstract

The purposes of this research article were: (1) to study the components of the volunteer for enhancing moral values and ethical characteristics of the Student Council of Omnoisophonchanoopathum School (2) to develop volunteer model for enhancing moral values and characteristics Ethics of the Student Council of Omnoisophonchanoopathum School. The mixed methodology was used in the study. The questionnaires with reliability at 0.98, and then analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation. The results of this research found that : the components on the volunteer for enhancing of moral values and ethical characteristics of the Student Council of Omnoisophonchanoopathum School consist of 12 components and 69 variables. Volunteer development model for enhancing moral values and characteristics Ethics of the Student Council of Omnoisophonchanoopathum School has 4 main components; (1) Learning integrates into volunteer (2) Participation in volunteer activities (3) Morality and Ethics volunteer and (4) Social volunteering. This result indicates that the model is consistent with the empirical data.

Keywords : volunteer; enhancing of moral values; Ethical characteristics

บทนำ

ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมที่หลากหลายทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันก็เผชิญกับความเสื่อมถอยทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวแสวงหาแต่ความสุข ปัญหาที่เกิดขึ้นเห็นได้ว่าคนไทยมีคุณธรรม จริยธรรมและจิตสำนึกน้อยลง อาจเกิดจากการอบรมเลี้ยงดูจากวัยเด็กและพฤติกรรมการเล่นแบบ เพราะเด็กสามารถรับรู้สิ่งที่ติงามผ่านกระบวนการชดเชยทางสังคมได้จากสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ดังนั้น การพัฒนาคนให้มีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีศักยภาพในการประกอบอาชีพ มีค่านิยมที่พึงประสงค์เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ดี จิตอาสา จึงเป็นคุณลักษณะหนึ่งของมนุษย์ที่สังคมในปัจจุบันกำลังต้องการ สังคมต่างมุ่งหวังให้บุคคลยึดถือและนำมาประพฤติปฏิบัติ ที่แสดงออกโดยมีความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ การให้ความช่วยเหลือ การเสียสละให้กับคนอื่นอย่างเต็มใจ การดูแลใส่ใจสิ่งแวดล้อมและชุมชนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จิตอาสาจึงเป็นคุณธรรม จริยธรรม ที่มีความสำคัญต่อสถานศึกษา

สอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา^๑ ได้กล่าวว่า การสร้างวินัยด้านการมีจิตอาสา เสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ให้แก่เยาวชน ในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการวางพื้นฐานการมีวินัยที่เป็นฐานในการดำรงชีวิตในสังคม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ ให้นักเรียนมีจิตอาสาในการอนุรักษ์ธรรมชาติ มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้แก่สังคม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้กำหนดจิตสาธารณะให้เป็น ๑ ใน ๘ ที่ต้องพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ รวมทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) มุ่งสร้างสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข และมุ่งที่จะพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถในการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ แนวการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงามมีจิตอาสา พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะ และ ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน^๒ การขาดจิตอาสาในสังคม ไทยมีอยู่มากมายซึ่งเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินจำนวนมากต่อส่วนรวมและสร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชนและสังคม ปัญหาการขาดจิตอาสา นับเป็นเรื่องใหญ่ที่สังคมไทยต้องร่วมมือร่วมใจกันแก้ไข ปัญหา ดังจะ เห็นได้จากข่าว และเหตุการณ์ประจำวันที่ได้มีการนำเสนอผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สังคมไทยในปัจจุบันมีความสำนึกต่อส่วนรวมลดน้อยลงทุกขณะซึ่งตัวบ่งชี้ที่มองเห็นทั่ว ๆ ไป จะพบป้ายจำนวนมากที่เขียนไว้ เพื่อเตือนสติคนในสังคม เช่น โปรดเห็นใจสตรีและคนชรา หรือคำว่า ปิดไฟก่อนออกจากห้องแสดงถึงความไม่มีจิตอาสาของคนบางกลุ่มในสังคม^๓

และจากวิกฤต COVID-19 ทำให้เด็กและครัวเรือนได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจะทวีความรุนแรง มีแนวโน้มที่เด็กจะมีความ เสียหายหลุดออกนอกระบบมากขึ้น เนื่องจากการปิดเรียนอันยาวนานอาจจะทำให้ความรู้ของเด็กหายไปถึงครึ่งปีการศึกษา รวมถึงผลลัพธ์ของการเรียนรู้แบบออนไลน์ที่เป็นที่นิยมของสถานศึกษาในยุค COVID-19 คือการเรียนผ่านระบบออนไลน์ แต่ก็มีปัญหาในบางมิติในด้านเกิดความเหลื่อมล้ำดิจิทัล (digital divide) ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต ทักษะความรู้ของครูและผู้ปกครอง ในการช่วยสนับสนุนนักเรียน จากสภาวะดังกล่าวทำให้นักเรียนขาดจิตอาสา ซึ่งผลกระทบของการขาด

^๑ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, การวิจัยและพัฒนาารูปแบบกลไกการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการมีจิตอาสา เสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๒), หน้า ช.

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐-๑๑.

^๓ ธาราภรณ์ กล้ากาสิการ, จิตสาธารณะหายจากสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: เติลินวิส์, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

จิตอาสาส่งผลต่อบุคคลเอง และจากผลการสำรวจเรื่องสถานภาพคุณธรรมของประชาชนในสังคมไทย ด้านจิตสาธารณะ พบว่า บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จะมีจิตสาธารณะต่ำกว่าช่วงอายุอื่น และผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีจิตสาธารณะต่ำกว่าการศึกษาในระดับอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าเยาวชนไทยส่วนใหญ่ มีจิตสาธารณะค่อนข้างต่ำ^๕

ด้วยการมองเห็นสภาพปัญหาดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยในฐานะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าโครงการประชาธิปไตย ในโรงเรียน จึงสนใจศึกษารูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสถานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ เพื่อที่จะได้ทราบข้อเท็จจริงอันจะนำไปสู่การปรับปรุงและใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารเพื่อพัฒนาจิตอาสาของสถานักเรียนในการจัดกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและให้ผู้เรียนมีจิตวิญญาณที่มีความรัก ความหวังใญ่ ความเอื้ออาทรต่อผู้อื่นและสังคม โดยรวมมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสถานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์
๒. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสถานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ วิธีการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

๑. ศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสถานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ คน เป็นผู้บริหารการศึกษาระดับนโยบายและนักวิชาการด้านการบริหารงานมาไม่น้อยกว่า ๕ ปี ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบปฏิสัมพันธ์ (interactive interview)

๒. สร้างรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสถานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ นำแบบสอบถามที่จัดทำสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) คือ โรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลจาก

^๕ สภาวิจัยแห่งชาติ, ผลงานรางวัลระบบการวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมประจำปีของประเทศไทย พ.ศ.๒๕๔๘, (กรุงเทพมหานคร: สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ง.

แบบสอบถามโดยหาค่าสถิติ พื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ โรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ เป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) โดยคัดเลือกนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๕๕๐ คน

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ จำนวน ๕๕๐ คน จากการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้จำนวน ๒๒๐ คน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample random sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก (Lottery)

ผู้ให้ข้อมูล คือ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานโครงการสถานักเรียน ประธานและกรรมการสถานักเรียน และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ โดยเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณไว้คือ แบบสอบถาม (Questionnaire)

ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการมีจิตอาสา เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ในสถานศึกษา เป็นแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อสถานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ว่ามีการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมอยู่ในระดับใด เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ท

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรม เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ค้นหาคุณภาพของเครื่องมือโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้
๒. หาค่าความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงครายข้อ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ ๐.๘-๑.๐๐

๓. หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ ด้วยการวิเคราะห์ หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) โดยวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๘

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียด ดังนี้

๑. ขอนหนังสือเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัยจากผู้อำนวยการโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์
๒. นำหนังสือจากโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูล
๓. ทำการรวบรวมแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาจากกลุ่มตัวอย่างมาตรวจสอบความสมบูรณ์แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดที่ได้รับกลับคืนมา ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวิเคราะห์เนื้อหา จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ด้วยวิธี (Content Analysis) แล้วนำข้อมูลมาสรุปเป็นตัวแปรที่ศึกษา
๒. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้การแจกแจงค่าความถี่ (frequency) และหาร้อยละ (percentage)
๓. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเหมาะสมของตัวแปรการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรม โดยหาค่าสถิติที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation : S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (Coefficient of variation) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป
๔. วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis : EFA) โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธีสกัด องค์ประกอบ “PCA” (Principal Component Analysis) และหมุนแกนขององค์ประกอบแบบตั้งฉาก (orthogonal rotation) ด้วยวิธีการแวนิมแม็กซ์ (varimax rotation) เพื่อสกัดตัวแปรแล้วทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis : CFA) เพื่อศึกษาความสอดคล้องของรูปแบบ สมมติฐานการวิจัยที่ได้จากการศึกษาของผู้วิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรม ของสถานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

๑. ศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมของสถานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ พบว่า มี ๔ ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปหาน้อยสุด ได้แก่ (๑) ด้านการเรียนรู้บูรณาการสู่จิตอาสา (LEAR) มีค่าน้ำหนักเท่ากับ ๑.๐๐ (๒) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา (PART) มีค่าน้ำหนักเท่ากับ ๐.๙๙ (๓) ด้านส่งเสริมการมีจิตอาสาต่อสังคม (SOCI) มีค่าน้ำหนักเท่ากับ ๐.๙๗ และ (๔) ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสู่จิตอาสา (MORA) มีค่าน้ำหนักเท่ากับ ๐.๙๖

๒. การสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมของสถานักเรียนโรงเรียนอ้อมน้อยโสภณชนูปถัมภ์ พบว่า รูปแบบที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ ๒๔.๐๓๕ ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ ๒๒ ค่านัยสำคัญทางสถิติ (P-value) เท่ากับ ๐.๒๔๕ นั่นหมายถึง ค่าไค-สแควร์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ ๐.๙๒๒ มีค่าดัชนีวัดระดับ ความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ ๐.๙๗๐ และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ ๐.๐๑๔

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญที่ค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย อภิปรายผลในแต่ละองค์ประกอบหลักได้ ดังนี้

๑. ด้านการเรียนรู้บูรณาการสู่จิตอาสา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ และสร้างอัตลักษณ์ในการเสริมสร้างคุณธรรมด้านจิตอาสาเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันในการพัฒนาของสถานักเรียน และ ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาในการทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคม ทั้งนี้อาจเป็น เพราะ ว่า ผู้บริหารโรงเรียนและสภานักเรียนมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ มีการวางแผน กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และเข้าใจเป้าหมายของการช่วยเหลือสังคมใน ทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของราฟ เทอร์แรน (Ralph Teran) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวางแผนกลยุทธ์ระบบการศึกษาของโรงเรียนในเขตเมือง” ผลการวิจัยพบว่า การวางแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนส่ง ผลดีต่อโรงเรียนและทำให้ผู้บริหารโรงเรียนมีความตั้งใจ กระตือรือร้น มุ่งมั่นในการบริหารจัดการโรงเรียน ทำให้เกิดวัฒนธรรมความร่วมมือพัฒนางานกับผู้นำชุมชนมากยิ่งขึ้น แต่ยังพบว่า ปัญหาอุปสรรคในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียนในเขตเมือง คือการคัดเลือก

และการฝึกอบรมผู้รับผิดชอบและขนาดของกลุ่มใหญ่เกินไป^๕ จเร พัฒนผล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ การพัฒนาจิตสาธารณะของ นักเรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพการบริหารจัดการที่ส่งเสริมการพัฒนา จิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดจันทบุรี อยู่ในระดับมาก (๒) กลยุทธ์ เพื่อ พัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน สำหรับโรงเรียน ประถมศึกษาใน จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย ๔ กลยุทธ์ ได้แก่ (๑) กลยุทธ์การส่งเสริมนโยบายการพัฒนา จิตสาธารณะของนักเรียน (๒) กลยุทธ์การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการจิตสาธารณะ (๓) กลยุทธ์ การพัฒนากิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้สู่จิตสาธารณะ (๔) กลยุทธ์ส่งเสริมความเข้มแข็งของสถานักเรียน เพื่อปลูกกระแสจิตสาธารณะอย่างยั่งยืน และ (๓) ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของผู้บริหารสถานศึกษาครู และศึกษานิเทศก์ ตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มทดลองใช้กลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะของ นักเรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดจันทบุรี โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก^๖

๒. ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีการส่งเสริมกิจกรรม พัฒนาทักษะผู้นำของสถานักเรียนในโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียน และมีการพัฒนาเครือข่ายสถานักเรียนโดยเน้นปลูกจิตอาสาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีการส่งเสริมและ สนับสนุนสถานักเรียนและมีส่วนร่วมของในการพัฒนาเครือข่ายสถานักเรียน เพื่อเสริมสร้างค่านิยม และคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมด้านจิตอาสาของสถานักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชินนิชิ (Shinichi) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง จิตสำนึกสาธารณะและการนำความรู้เข้าไปใช้ในชุมชน ศึกษาการใช้พื้นที่ สาธารณะในชนบทไทย ผลการวิจัยพบว่า การขาดจิตสำนึกสาธารณะเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาชีวิต ประจำวันของคนในสังคมชนบทไทย พฤติกรรม ความร่วมมือและปฏิสัมพันธ์ประจำวันของคนในสังคม จะเกิดขึ้น เมื่อความรู้ที่นำไปใช้ในชุมชนมีเหตุผลสอดคล้องกับวัฒนธรรมจารีตประเพณีและความ ต้องการ ปัจจุบันของเขา^๗ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณีรัฐชูดา สุภาพจน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง จิตอาสาของ นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า (๑) จิตอาสา เป็นการช่วยเหลือ ผู้อื่นและ สังคมด้วยความเต็มใจ สมารถใจที่จะทำ กระทำโดยไม่หวังผลตอบแทน ช่วยเหลือผู้อื่นในสิ่งที่ เป็น ประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม (๒) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขต

^๕ Ralph Teran, *A case Study of Strategic Planning in a Large Urban School District (Urban Education)*, (Dissertation Abstracts International, 2011), p. 10.

^๖ จเร พัฒนผล, “กลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดจันทบุรี”, *ดัชนีพันธกิจปริญาปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๖๑, บทคัดย่อ.

^๗ Shinichi, S. Publicness and taken-for-granted knowledge: A case study of communal land formation in rural Thailand, *Institute of Developing Economies, JETRO*, (vol.108), 2007.

กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวบุคคล ประกอบไปด้วย การรับรู้ความสามารถของตนเอง แรงจูงใจ ในการทำกิจกรรมจิตอาสา ความภาคภูมิใจในตนเอง และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุน ทางสังคม การมีตัวแบบและการได้รับข้อมูลป้อนกลับ (๓) ลักษณะการทำกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัย ราชภัฏ ในเขตกรุงเทพมหานครนั้น สามารถแบ่งเป็นประเภทการทำกิจกรรมจิตอาสาได้ ๒ ประเภท ประเภทแรก คือ กิจกรรมจิตอาสาที่เป็นการช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาส และประเภทที่สอง คือ กิจกรรม จิตอาสา ที่เป็นการทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน และ (๔) ผลจากการทำกิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ผลต่อตนเอง คือ การได้รับความสุขและความภูมิใจ การใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ และการได้รับความรู้ใหม่และผลต่อผู้อื่น คือ ทำให้ผู้อื่นมีความภูมิใจในตัวเอง และ ผู้อื่นได้รับการช่วยเหลือ ดังนั้น ผู้บริหารควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้เกิด การเรียนรู้เกี่ยวกับจิตอาสาในด้านการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และบูรณาการสถานักเรียนโดยจัด ประชุม สถานักเรียน เพื่อเพิ่มทักษะการเป็นผู้นำที่ดีและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ตามโครงสร้างของสถานักเรียน ได้อย่างชัดเจน^{๑๕}

๓. ด้านส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสู่จิตอาสา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารจัดให้มีการรณรงค์ ให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับจิตอาสาในด้านดูแลรับผิดชอบส่วนรวม และมีความรู้สึกต่อตนเองเกี่ยวกับ ความสามารถในการเรียนรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมด้านจิตอาสา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารได้ส่งเสริมพัฒนาและสนับสนุนให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นทีม มีความรับผิดชอบ เน้นความ เป็นระบบ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมด้าน จิตอาสา สอดคล้องกับแนวคิดของ สายฤดี วรกิจโกคาทร ได้กล่าวว่า การพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์นั้น ถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญยิ่งของแผนการพัฒนาประเทศและตามความมุ่งหมายของการศึกษาไทย เพื่อสร้างให้คนไทยได้มีความรับผิดชอบต่อตัวเองต่อสังคมและเพื่อให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม^{๑๖} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรภร สีทองดี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการ สร้างเสริมจิตสาธารณะของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบในการพัฒนาการสร้างเสริมจิต สาธารณะของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษา ของรัฐ มี ๘ แนวทาง ได้แก่ การทำงานเป็นทีม การฝึกพูด การไต่वाที่ การฝึกพูดการไต่वाที่ การอาสา สมัคร การฝึกงาน การปลูกฝัง การอบรม และการยกย่อง (๒) ผู้ประเมินส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องต้องกัน

^{๑๕} ณีกรุฑูชดา สุภาพจน์, “จิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร”, วารสารบัณฑิต วิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๖๑) : ๗๘-๘๘.

^{๑๖} สายฤดี วรกิจโกคาทร, การศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), ๒๕๕๒), หน้า ๘๐.

ในระดับ มากที่สุดมี ๖ แนวทาง ได้แก่ การทำงานเป็นทีม การฝึกพูด การโต้วาที การอาสาสมัคร การฝึกงาน การปลูกฝัง การอบรม และการยกย่อง ส่วนการโต้วาที และการฝึกพูด มีความเห็นพ้องต้องกันในระดับมาก จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น กลยุทธ์ด้านส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสู่จิตอาสา ประกอบไปด้วย (๑) กิจกรรมเสริมสร้างคุณลักษณะและค่านิยม (๒) กิจกรรมสร้างเสริมสมรรถนะการเรียนรู้ และ (๓) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและเสริมทักษะดำรงชีวิตเน้นจิตอาสา ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องมีการสนับสนุนกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้วางแผน คิดวิเคราะห์ และส่งเสริมกิจกรรมสร้างเสริมทักษะการทำงาน การดำรงชีพ และทักษะชีวิต ในการให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือสังคม ชุมชน เพื่อพัฒนาความรู้ทักษะด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมด้านจิตอาสา^{๑๐}

๔. ด้านส่งเสริมการมีจิตอาสาต่อสังคม ผลการวิจัยพบว่า สถานักเรียนมีความสามารถแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมของสังคม และมีความตื่นตัวที่จะร่วมกิจกรรมกับทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยมีการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีการพัฒนาสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาจิตอาสาโดยให้สถานักเรียนลงมือปฏิบัติจริงและมีประสบการณ์ตรง และสถานักเรียนให้ความสนใจที่จะร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนและมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุพันธ์ คำปัน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันจิตสาธารณะ ประกอบไปด้วย ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ความรัก ความเอื้ออาทรและความสามัคคี การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น การมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ การมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ มีค่าความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ในเกณฑ์สูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และสามารถวัดองค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครได้^{๑๑} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริ แคนสา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนดอนสวรรค์ ผลการศึกษวิจัย พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่เรียนรู้โดยใช้ชีวิตที่สัมพันธ์กิจกรรมแม่แบบ หรือเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลองมีจิตสำนึกสาธารณะหลังการทดลอง

^{๑๐} ภัทรภร สีทองดี, “การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมจิตสาธารณะของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ: กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”, *ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^{๑๑} อนุพันธ์ คำปัน, “ศึกษาองค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร”, *ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘), หน้า ๒๙๙.

เพิ่มขึ้น ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจเชิงจิตสาธารณะ ด้านการใช้เหตุผลในการตัดสินใจเชิงจิตสำนึกสาธารณะ และด้านพฤติกรรมเชิงจิตสำนึกสาธารณะ^{๑๒}

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและโครงสร้างในการพัฒนาจิตอาสาของนักเรียน โดยนำจุดอ่อนและจุดแข็งของโรงเรียน เพื่อพัฒนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมด้านจิตอาสาไว้อย่างชัดเจนและบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

๒. ผู้บริหารควรนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง โดยมอบหมายให้ครูมีภาระสอดแทรกกิจกรรมในการเสริมสร้างจิตอาสาไว้ในแผนการจัดการเรียนการสอนด้วย

๓. ผู้บริหารควรนำผลการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมของสถานักเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมสู่อาเซียน

ด้านเชิงปฏิบัติการ

๑. ผู้บริหารควรมีกยุทธศาสตร์ในการวางแผน นโยบาย โดยนำจุดอ่อนและจุดแข็งของโรงเรียนมาพัฒนากิจกรรมด้านจิตอาสาของสถานักเรียนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

๒. ผู้บริหารควรมีการประเมินผลเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง และมอบหมายให้ครูสอดแทรกกิจกรรมในการเสริมสร้างจิตอาสาไว้ในแผนการจัดการเรียนการสอนด้วย

๓. ผู้บริหารควรมีการส่งเสริมให้สถานักเรียนดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทาง คุณธรรมด้านจิตอาสา เพื่อเตรียมความพร้อมสู่อาเซียน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑. ศึกษาวิจัยเรื่อง ตัวบ่งชี้ในการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสถานักเรียนในโรงเรียนอื่นหรือสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่นเพื่อใช้เป็นเกณฑ์การประเมินคุณภาพการบริหารจัดการต่อไป

๒. ศึกษาวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบประสิทธิผลและประสิทธิภาพของโรงเรียนที่มีการพัฒนาจิตอาสาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมและคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมของสถานักเรียน และศึกษาวิจัยเชิงลึกในแต่ละองค์ประกอบในด้านจิตอาสาของโรงเรียนในสังกัดอื่น ๆ

^{๑๒} ศิริ แคนสา, “การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนดอนสวรรค์”, *คุชภูมินิพนธ์การศึกษาคุชภูมินิติต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

๓. ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่ การศึกษาอื่น

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. **แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต, ๒๕๕๑.

จเร พัฒนผล. “กลยุทธ์การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัด จันทบุรี”. **คุณนิตินพนธ์ปริญาปรัชญาคุณนิตินพนธ์บัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๑.

ณัฐชุตตา สุภาพจน์. “จิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วารสารบัณฑิต วิทยาลัย**, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๗๘-๘๘.

ธารากรณ์ กล้ากาสิการ. **จิตสาธารณะหายจากสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : เติลนิวิสต์, ๒๕๕๓.

ภัทรภร สีทองดี. “การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมจิตสาธารณะของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”. **คุณนิตินพนธ์ปรัชญาคุณนิตินพนธ์บัณฑิต**, สาขา การบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕.

ศิริ แคนสา. “การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนดอนสวรรค์”. **คุณนิตินพนธ์การศึกษาคุณนิตินพนธ์บัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.

สภาวิจัยแห่งชาติ. **ผลงานรางวัลระบบการวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมประจำปีของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๘**. กรุงเทพมหานคร: สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

สายฤดี วรกิจโกคาทร. **การศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), ๒๕๕๒.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **การวิจัยและพัฒนาแบบกลไกการเสริมสร้างวินัยนักเรียนใน สถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการมีจิตอาสา เสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๒.

อนุพันธ์ คำปัน. “ศึกษาองค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร”. **คุณนิตินพนธ์ครุศาสตรคุณนิตินพนธ์บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘.

Ralph Teran. A case Study of Strategic Planning in a Large Urban School District (Urban Education). **Dissertation Abstracts International**, 2011, p. 10.

Shinichi, S. Publicness and taken-for-granted knowledge: A case study of communal land formation in rural Thailand. **Institute of Developing Economies, JETRO**, (vol.108), 2007.